

اهمیت هنرکودکان

در عصر حاضر هر روز که می گذرد "هنسر کودکان" اهمیت بیشتری می یابد و به خاطر ناه بیدی که روان شناسی و علوم تربیتی از آن به عمل آورده، همیای دیگر هنرهای مختلف روبه تکامل و پیشرفت است .

نقاشی کودک به ماکم می کند تا به درک و فهم کودک و ارزیابی او از مسائل و محیط اطرافش آگاه شویم . نقاشی کودکان به خاطر برخورداری از ابعاد هنری ، اجتماعی ، فرهنگی و روان شناسی به جایگاه رفیعی دست یافته و به عنوان یکی از مهمترین ابزارهای بیانی مورد توجه و تحقیق قرار گرفته است .

تا سالهای اخیر پیشرفت هنری سالهای کودکی را نه معلمان و نه والدین مهم تلقی نمی کردند . آنها کار کودکان را صرفاً " رنگ مالمی یا ایجاد نوده بی شکلی از گل رس می دانستند و تصور می شد که کودک خردسال قادر نیست از مفاهیم یا مهارتهای هنر پایه چیزی کسب کند . بنا براین ، آموزش کودکان به کسانی واگذار می شد که تجربه آنها در نقاشی کم یا هیچ بود . در نتیجه ، مطالعات وسیع ، این برداشت کاملاً تغییر کرد و سالهای کودکی به عنوان یکی از حیاتی ترین و پربارترین دوره ها در پیشرفت خلاقانه کودک شناخته شد .

بسیاری از کودکان با ترسیم و مخصوصاً نقاشی کسب شادمانی می کنند و به آنها احساس موفقیت دست می دهد . این امر باعث کاهش سرخوردگیهای کودکان می شود و به نوبه خود

حسن شرفی

نقش آموزشی و تربیتی
هنر در زبان

آورد.

درک و فهم نقاشیهای کودکان

درک و فهم نقاشیهای کودکان و چیزی که او می خواهد بیان کند برای والدین و مربیان بسیار لازم است، بدین علت که شناخت آن باعث بهر شدن روابط بزرگسالان و کودکان می شود. به بیسرفت و تکامل کودک کمک شایانی می کند. بزرگسالان می توانند با برقرار کردن روابطی دوستانه و معنوی با کودک، از او بخواهند برایشان درخت، حیوان، خانه، یک شخص، یک خانواده، خودش و یا هر چه را که مورد علاقه اش است و یا از آن می ترسد، یا یک رویا را ترسیم کند، البته بی آنکه چیزی را به او تحمیل کنند.

کودک با تمام وجود و شخصیت مغزی و عاطفی خود نقاشی می کند. این شخصیت در خطها، در طرز استفاده از فضا، در فقدان بعضی از قسمتهای نقاشی، در انتخاب رنگها و در خود موضوع نمایان می شود. به عنوان مثال نبودن تصویر پدر در نقاشیهای کودکان، اگر در بعضی مواقع تصویر پدر در کنار مادر و خواهران و برادرها ظاهر نشود، ممکن است به علت طولانی شدن غیبت او از محیط خانواده باشد و یا بدین دلیل باشد که پدران شبها دیر وقت به خانه می رسد و غالباً "کودکان در خوابند و در موارد دیگری هم پدران بعد از کار روزانه آن قدر خسته و عصبانی هستند که حوصله حرف زدن با بچه ها را ندارند. بدین ترتیب نقاشی کودکان که آشکارا معصومانه به نظر می آیند یکی از جنبه های مضطرب کننده جامعه ما را که همانا دور بودن پدران خانواده در تمام مدت روز است مورد سؤال قرار می دهد.

محرک حیدری است که موجدرضات و اعتماد به نفس در آنان است.

نقاشیهای کودکان به ما امکان می دهد تا روند پرورش فکری آنها را بشناسیم و ببینیم آنها راجع به دنیا و اشخاصی که با آنها زندگی می کنند چگونه می اندیشند و سرانجام متوجه می شویم که چه آموخته اند و اثر محیط بر پرورش آنها چه بوده، سگرش و مشکلات عاطفی آنها چیست؟

کودک نسبتاً "خیلی زود متوجه می شود که نقاشی وسیله بیانی است که با افکار او مطابقت می کند و او را در تخیلاتش آزاد می گذارد و در عین حال لذت سرشاری برای او فراهم می آورد. علاوه بر آن، نقاشی کردن به او امکان می دهد که افکار درونش، یعنی تاه تیرات خاطر و فرهنگ محیطش را نشان دهد.

کودک به کمک نقاشی، کشمکشها و دلپره های درونی اش را آشکار می کند و بدین طریق اثر آنها را کاهش می دهد. در حقیقت وقتی مسائل و مشکلات عاطفی بر روی کاغذ منتقل می شوند، کودک کمتر احساس سنگینی و دلپره می کند. هنگامی که کودک به وسیله تصویر اظهار نظری می کند، آثار بسیاری از شخصیت خود را آشکار می سازد. آنچه برای او مهم است، بیسرون ریختن تجربه های اندوخته شده اوست که نشانگر وجود اوست. بدین ترتیب در این جا می توان دو قسمت مشخص را مورد بررسی قرار داد که عبارتند از احتیاج به نقاشی کردن و احتیاج به بیرون افکندن تجربه های اندوخته شده. دنیای هنر مانند دنیای بازی به کودک امکان می دهد که با استفاده از خاطرات و تجربه های به دست آمده اش، امکان شناخت و ژرفتر کردن آگاهی خود از حقیقت را فراهم

برخی از تجزیه و تحلیلهای نقاشی کودکان

ترسها و تمایلات کودک را ظاهر سازد. مثلاً " تمایل به قدرت که سرچشمه آن در احساسات خود کوچک بینی کودک نسبت به بزرگترهاست با خواب و رؤیای براهتی بیان می شود .

۶ - اگر کودک مشکلاتی برای برقرار کردن ارتباط با دیگران داشته باشد، کوجه وجاده را به صورت پیچ و خم دار می کشد. خیابانهای عربض و باز نشانگر شادی و صداقت و کوجه های تنگ و بسته نشانگر کمبودهای عاطفی کودک است .

۷ - وقتی رابطه پدر و کودک خوب است ، همیشه خورشید در نقاشیهای کودک بطور کامل در حال درخشیدن است .

۸ - کودک خودش را نزدیک شخصی نقاشی می کند که حس کند در کنارش راحت است و یا او را بیشتر از همه دوست دارد .

۹ - وقتی در نقاشی ، یکی از اعضای خانواده وجود ندارد می توان نتیجه گرفت که کودک آگاهانه و یا ناخودآگاه آرزوی نبودن آن شخص را دارد .

۱۰ - گاهی دیده می شود که کودک خودش در نقاشی حضور ندارد ، دلیلش این است که کودک احتمالاً " در خانه و میان خانواده احساس

۱ - وقتی کودک شکل آدمی را در اندازه ای بسیار کوچک و یا در گوشه کاغذ می کشد بدین معناست که او خود را کم ارزش و پایین تر از دیگران می داند .

۲ - کودکان پرخاشگر جزئیات صورت آدمک را به حد اغراق آمیزی بزرگ ترسیم می کنند ، درحالی که کودکان خجالتی ، جزئیات را از نظر می اندازند و فقط دایره صورت را ترسیم می کنند .

۳ - کودکان ضعیف و درون گرا اغلب برای آدمک پا نمی گذارند و یا او را به حالت نشسته نقاشی می کنند .

۴ - کودکی که شخصی را در حال انجام کاری و یا در محیط خاصی رسم می کند ، در واقع به نوعی تمایلات خود را ارضا می کند و از فشار درونی و عاطفی آزاد می کند .

۵ - بهترین وسیله برای شناخت نمادها توسط کودک این است که از او بخواهیم خواب و رؤیایی را به صورت نقاشی بکشد و سپس آن را توضیح دهد . نقاشی خواب و رؤیای ممکن است

راحتی نمی کند .

۱۱ - پاک کردن تصویر کشیده شده نشانگر کشمش درونی کودک در مورد شخص مورد نظر است .

۱۲ - کودک مضطرب و خوددار در نقاشیهای صورتهای کوچک و گرد و متناسب با خطوط نازک ترسیم می کند .

* ذکر این نکته ضروریست که اگر بخواهیم از نقاشی به عنوان وسیله ای برای روان درمانی کودکان استفاده کنیم لازم است از یک روانکاو متخصص و صاحب تجربه راهنمایی و رهنمودهای عملی بخواهیم .

اصول آموزش هنر

۱ - اساس رشد کودک در هنر این است که به او فرصت و وقت اکتشاف داده شود و برای کشف تشویق گردد .

۲ - آنچه که برای کودک اهمیت دارد روند کار است و نه نتیجه نهایی آن .

۳ - به کودکان فرصت بدهیم و آنها را برای بیان آزادانه اندیشه و احساسات تشویق کنیم . با استفاده از ماده ای نظیر رنگ و گل رس نرم است که فعالیت خلاقه می تواند زبان زنده ای باشد که کودک از طریق آن بتواند در مورد تجربیاتش سخن بگوید .

۴ - پذیرش و احترام به کار خلاقه کودک نیز یک اصل است . کودکان مشتاق هستند که رضایت والدین خود ، معلمان و بزرگسالان دیگری را که نزدیکشان هستند جلب کنند .

۵ - آموزش تکنیکها در موارد لزوم یک اصل است . او می تواند یاد بگیرد که چطور رنگها را مخلوط کند و رنگهای جدیدی بسازد . اومی -

تواند بیاموزد که دو قطعه گل رس را به هم وصل کند .

بزرگسالان چگونه می توانند به هنرمندان خردسال و کودکان کمک کنند؟

۱ - یکی از روشهای تشویق کودکان ، خوشحالی بزرگسالان است ، در حقیقت آن کودکی خوشبخت است که والدین و معلمانش همان طور که با هر جرات او در سخن گفتن شاد می شوند از هر گام او در پیشرفت هنر نیز مسرور بشوند .

۲ - شرکت در تجربیات کودکان ؛ والدین می توانند به همراه کودکان خود کار کنند و در عین حال نباید به آنها نشان دهند که چه بسازند چگونه بسازند و یا چیزهایی برای کپی کردن به آنها بدهند .

- ۷- ایجاد زمینه برای رسیدن به نوآوری،
 ابداع و خود کفایی
 ۸- آشنایی با اصول و فنون زیبایی-
 شناسی.

درباره نقاشی کودکان

کودکان به آسانی به جسمها شکل می دهند و نقاشی می کنند بعد زنده اش کرده و با آن زندگی می کنند. نتیجه این شکل دادنها، کودک را کنجکاو تر می کند و توانایی درک او را بالاتر می برد و بنابراین کودک حساستر می شود، تجربیاتش رشد می کند و رابطه او با محیط خارج نزدیکتر می گردد و بایک نتیجه مثبت زیبایی را در محیط، خانواده و طبیعت دنبال می کند. خوشحال می شود اگر خود به کشف تازه های دست زند و چیز زیبایی را خلق کند. آنان با فانتزی و ایده های مخصوص به خود سعی می کنند به وسیله نقاشی صحبت کنند و همین طور عادت می کنند با این وسیله از خود و دیگران انتقاد کنند و نقصهای خود را ببینند. بدون تردید آنچه را که کودک می کشد چیزی است که می بیند و تصورش را می کند، چه از آن خوشش بیاید و چه بدش بیاید به آن فکر می کند و آن را ترسیم می کند. ممکن است در نقاشی، مهارت زیادی نداشته باشد اما کارش همیشه غیر مصنوعی و از روی صداقت است.

باید به کودکان این نکته را تفهیم کرده آنها با هنرمندان با تجربه رقابت نمی کنند. هدف آن نیست که کار آنها با کار یک فرد خارج از مدرسه مقایسه شود، بلکه هدف کشف و رشد استعداد های آنان است. ما کودکان را برای نوازنده یا هنرمند شدن آموزش نمی دهیم و

۳- والدین می توانند با کمک به کودک در حاضر کردن وسایلش شرکت در کار را شروع کنند. مادر می تواند بگوید: "من رنگهaramی - آورم و تو کاغذ را حاضر کن." یا: "تو گل رس را بیرون بیاور، من هم روزنامه را اطراف میز و کف اتاق پهن می کنم." دادن این مسوولیت به کودک کمک می کند تا در مراقبت از وسایل نقاشی خود مستقل باشد.

۴- بعضی اوقات کودک ممکن است مایل به نقاشی در زمان خاصی نباشد. این مسأله الزاماً بدین معنی نیست که نقاشی را دوست ندارد. ممکن است توجهش به کار دیگری جلب شده باشد، یا ممکن است به وسیله کسی که مایل به جلب رضایت او بوده احساس حقارت کرده و دلسرد شده باشد.

۵- اگر کودک سوأل کند که: "چه بکشم؟" بزرگسال بایستی چنین بگوید: "خیلی چیزهاست که تو می توانی فکرش را بکنی که من نمی توانم." بزرگسال باید کمک کند تا فکر کودک راه بیفتد.

هدف از تدریس هنر در مدارس

- ۱- شناخت و پرورش استعداد های هنری دانش آموزان و فراهم ساختن زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی این استعدادها
- ۲- ایجاد مهارت و تقویت آن
- ۳- تربیت دقت در دانش آموزان
- ۴- ایجاد اعتماد به نفس
- ۵- آشنایی تدریجی دانش آموزان با میراث غنی و با ارزش فرهنگی ایران اسلامی
- ۶- ایجاد زمینه های مناسب برای استفاده از اوقات فراغت و داشتن سرگرمیهای سالم

درست به همان میزان قصد نداریم از آنها دانشمند یا ریاضیدان بسازیم. یادگیری نحوه ابراز شخصیت و احترام به بیان دیگران، بسا تشخیص زیباییهای خود، محیط و دیگران برای کودک چیزی است که تا پایان عمر به کار می آید.

موضوع برای نقاشی کودکان

موضوع برای نقاشی کودکان باید ساده باشد، از مسایل روز مره زندگی انتخاب شود و قابل فهم و هماهنگ بارشد فکری و عقلی آنها باشد. اگر در بعضی موارد کودک نتواند موضوعهای مهمتر و مشکلتر را درک کند، وظیفه معلم یا مربی است که با روشهای مناسب فهم و استعداد کودک، آن را برای او قابل درک سازد. لازم به یاد آوری است که این برنامه صرفاً باید به خاطر بالا بردن سطح فکر و آگاهی اجتماعی کودکان و نو آفرینی صورت گیرد.

کودک و نقاشی موضوعی

کودکان به هنگام کشیدن نقاشی موضوعی به چه چیزهایی می اندیشند؟ به عنوان مثال هنگامی که کودک موضوع نقاشی گندمزار (مزرعه) گندم را نقاشی می کند، ضمن طراحی و نقاشی آن به چه چیزهای دیگری نیز می اندیشد؟ ممکن است به تلاش و سختیهای کارکشاورز توجه کند، که چگونه زمین را شخم می زند، بذرمی پاشد و مواظبت و مراقبت می کند تا خوشه های طلائی گندم بیرون آید و در زیر گرمای شدید آفتاب آنها را درو کند و در این میان ممکن است به دستها و پاهایش خارهای زیادی فرو

قصه گوئی و نقاشی

یکی از روشهای آموزش قصه گوئی و نقاشی است. اولیاء و مربیان باید قسمتی از کار خود را به خواندن کتاب و داستانهای مورد علاقه کودکان اختصاص دهند. پس از پایان داستان از بچه ها بخواهند که از قسمتهای مختلف داستان نقاشیهایی بکشند، یا از روی نقاشیهایی که کشیده اند قصه و داستانهای کوتاهی بسازند و یا از بچه ها بخواهند که بدون کمک بزرگترها داستانهای کوتاهی با نقاشیهای مربوط به آن تهیه و تنظیم کنند.

عهده‌ها معلمی است که در مورد نقاشی و روش و تدریس آن کوچکترین اطلاعی ندارد، در صورتی که نقاشی و دروس پرورشی در این مرحله آشنایی و آشنایی کودکانه است.

سخنی با اولیای محترم

عده‌های کثیری از والدین بچه‌ها، درس‌آموزش هنر را جزو درس به حساب نمی‌آورند و معتقدند که فرزندانشان در جریان سال تحصیلی چه نقاشی بکنند یا نکنند باید نمره‌های عالی به آنها داده شود و این تفکر غلط را نیز به بچه‌ها تلقین می‌کنند. غالب اولیاء چنین استدلال می‌کنند که "چون تمام نمرات بچه‌ها عالی است باید نمره‌ها نیز از بقیه بیشتر باشد." بدیهی است که این طرز استدلال ازین غلط و غیر منطقی است. ممکن است دانش‌آموزی در دروس دیگر ممتاز باشد ولی در هنر یا ورزش به علل مختلف ضعیف باشد. تنها به خاطر این که در ریاضیات نمره‌های عالی به دست آورده نباید توقع دریافت نمره‌های عالی در هنر را داشت. البته علت اصلی این نقص را باید در ارزیابی و تلقی غلط از نمره جستجو کرد که در نظام سنتی آموزش و پرورش معیار است. به هر حال همه این توقعات منجر به این می‌شود که نقاشی و دروس پرورشی به درسی خوار و حقیر تبدیل گردد و ارزش واقعی خود را در مدارس از دست بدهد.

منابع:

- ۱- آموزش هنر برای خردسالان، جین کوپریلوند، مترجم: مرضیه فرهادی فرشته، انتشارات نبردنیای نو، ۱۳۶۸
- ۲- تعلیم هنر برای معلم، محمد مهدی هراسی، دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی.
- ۳- معاهیم نقاشی کودکان، آنا اولسویو پوراری، مترجم: عبدالرضا صرافیان، ناشر: مترجم، ۱۳۶۸
- ۴- نقاشی و دستیای بچه‌ها، کاوه داداش زاده، انتشارات توکا، ۱۳۶۶.
- ۵- کودک و نقاشی، ترجمه: حسین سیدی، انتشارات برگ، ۱۳۶۸.
- ۶- تحریکات و نظریات نگارنده.

رود و باز تحمل و صبر می‌کند و همچنان خوشه می‌چیند تا غذای همیشگی و روزانه شهریه‌ها را تدارک ببیند و آن‌ها را به شهر می‌فرستد تا آسیاب شود و در نان‌هایی از آن نان پخته شود و به دست مردم برسد. کودک وقتی به طرز رسیدن نان به دستش، باین همه تلاش و سختی پی می‌برد، توجه و وقت می‌کند که اسراف نکند و در جهت خودکفائی کشور دست در دست دیگران بکشد.

سخنی با مسوؤلین دلسوز و صمیمی (موانع و دشواریهای کار)

یادگار اهمیت و علت فعالیت‌های فرهنگی و هنری، این فعالیت‌ها می‌تواند به عنوان فرایند مؤثری در تحولات بنیادی رفتار از قبیل رشد شخصیتی و توانایی آفرینندگی مؤثر باشد. دستاوردهای سازنده و کارساز این فعالیت‌های آموزشی و پرورشی موجب است تا مسوؤلان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت سالم و ترمیخش نگاه‌های مشتاق و منتظر کودکان و نوجوانان را به ارزشهای فرهنگی و هنری میهن اسلامی مان دعوت کنند، و این امر امکان پذیر نیست جز اینکه به دستاوردها و اخلاقیات هنری کودکان و نوجوانان ارج نهیم و برای درس‌آموزش هنر در مدارس ارزش شایسته‌ای قائل شویم، باکمال تاءسف می‌بینیم که در مدارس مخصوص برای نقاشی مانند برخی دروس دیگر وجود ندارد. در عمل تحرک و تحولی در برنامه‌های هنری مدارس به وجود نیامده است و در دوره ابتدایی معلم هنر و نقاشی اساساً وجود ندارد و اگر ساعات نقاشی هم وجود داشته باشد آن را اختصاص به دروس دیگر می‌دهند و بایسته